

بسیج

در اندیشهٔ امام خمینی (س)

www.ketab.ir

تبیان

آثار موضوعی

دفتریست ونهم

خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۴۸. بسیج در اندیشه امام خمینی (س) / {ویرایش ۲}. تدوین مهدی مرندی. - تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۸۲. ۳۷۲ ص. - (تیان: آثار موضوعی؛ دفتر بیست و نهم)
ISBN: 964 - 335 - 384 - 2

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص ۳۷۲ - ۳۴۵؛ همچنین به صورت زیرنویس. چاپ اول: ۱۳۸۰.

۱. خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۴۸. - پیامها و سخنرانیها - نظریه درباره بسیج. ۲. ایران - بسیجیان. الف. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، معاونت پژوهشی. ب. مرندی، مهدی، گردآورنده. ج. عنوان.

۹۵۵ / ۰۸۴۲

DSR ۱۵۷۴ / ۵ / ۵ ب ۵

م ۸۰ - ۲۳۰۳

کتابخانه ملی ایران

کد / م ۱۱۹۲

www.ketab.ir

بسیج در اندیشه امام خمینی (س) - تیان آثار موضوعی (دفتر بیست و نهم)

تحقیق و نشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

تدوین: مهدی مرندی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و نشر عروج

چاپ هفتم: ۱۴۰۳ / ۰۸ شه

101 ۵۰۰

• فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، پاساژ ظرفچی، تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: امور نمایندگیها و نمایشگاهها، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳

• امور سفارشات و بازرگانی، تلفن: ۶۶۴۸۹۱۶۰

• فروشگاه مجازی مؤسسه عروج www.roujpub.com

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

<http://imam-khomeini.ir>

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

الف

مقدمه

۱	فصل اول: تاریخچه بسیج
۳	در صدر اسلام
۸	قبل از پیروزی انقلاب اسلامی
۱۸	بعد از پیروزی انقلاب اسلامی
۲۵	نقش مساجد و جماعات در شکل‌گیری بسیج
۳۱	فصل دوم: اهداف و مأموریتها
۳۳	دفاع از اسلام و امنیت کشور
۵۷	نظام دفاعی و گسترش اسلام
۵۷	گسترش اسلام
۶۱	ضرورت آمادگی دفاعی
۷۱	نظام دفاعی بیست میلیونی (کشوری)

۷۴	نظام دفاعی صد میلیونی (جهانی)
۸۸	ایام الله و دفاع جهانی
۹۷	بسیج محرومیت زدایی
۹۹	بسیج سوادآموزی
۱۰۲	بسیج سازندگی کشور
۱۰۵	حمایت از دولت و قوای مسلح
۱۱۰	بازدارندگی و خنثی سازی توطئه ها
۱۱۸	سلب آرامش دشمن
۱۲۱	همراهی در بازسازی بعد از جنگ
۱۲۷	فصل سوم: ویژگیها و منزلت بسیجی
۱۲۹	مفهوم بسیج
۱۳۲	ویژگیهای بسیجیان
۱۳۲	شهادت طلبی
۱۴۸	ایمان و حفظ معنویات
۱۵۵	فداکاری و استقامت
۱۶۰	رزمندگی و دشمن شکنی
۱۶۲	حضور در صحنه
۱۶۴	پیروی از معصومین (ع)
۱۷۹	منزلت بسیجیان
۱۸۳	مسئولیت دیگران در قبال بسیج و بسیجی
۱۹۹	فصل چهارم: مسئولیتهای اخلاقی
۲۰۱	تزکیه و خودسازی
۲۰۴	صبر و استقامت در دفاع
۲۱۱	فصل پنجم: نقش بسیج مردمی در انقلاب
۲۱۳	به ثمر رساندن پیروزی انقلاب اسلامی

۲۳۲	کمک به احیای دین
۲۳۴	مبارزه با دشمنان و قطع طمع آنان
۲۴۴	حمایت از برقراری امنیت در کشور
۲۵۰	تعاون در سازندگی کشور
۲۶۶	خنثی سازی توطئه‌ها
۲۶۹	فصل ششم: نقش بسیج مردمی در جنگ تحمیلی
۲۷۱	فداکاری و تحمل سختیها
۲۸۹	پشتیبانی از جبهه‌های جنگ
۲۹۵	حمایت از قوای مسلح
۳۰۷	حمایت از ایثارگران
۳۱۰	نبرد با دشمن
۳۱۵	فهارس
۳۱۷	فهرست تفصیلی
۳۴۵	فهرست مآخذ
۳۷۳	فهرست منابع

www.ketab.ir

بسیج شجره طیبه و درخت تناور و پرثمری است که شکوفه‌های آن بوی بهار وصل و طراوت یقین و حدیث عشق می‌دهد.
 بسیج مدرسه عشق و مکتب شاهدان و شهیدان گمنامی است که پیروانش بر گلدسته‌های رفیع آن، اذان شهادت و رشادت سر داده‌اند.
 بسیج میقات پابرهنگان و معراج اندیشه پاک اسلامی است که تربیت یافتگان آن، نام و نشان در گمنامی و بی‌نشانی گرفته‌اند.
 بسیج لشکر مخلص خداست که دفتر تشکل آن را همه مجاهدان از اولین تا آخرین امضا نموده‌اند.^۱

مقدمه

حضرت امام خمینی که همیشه بر نقش مردم و اهمیت حیاتی آن در تأمین سلامت و موفقیت نظام تأکید می‌کردند، با درایت خاصی در آذرماه ۱۳۵۸، طی بیاناتی ضرورت تشکیل مدرسه عشق یا همان بسیج مستضعفان را اعلام فرمودند. برکات این شجره و عطر دلاویز شکوفه‌های آن، در طی بحرانهای سالهای اول انقلاب و جنگ تحمیلی و بعد از آن به سراسر مملکت اسلامی ما رسید، و فضای آن را معطر ساخت و انقلاب و جنگ را به نفع اسلام و مسلمانان به پایان رسانید؛ و اینهمه جز در پرتو جهان‌بینی و تدبیر آن شهید فرزانه و حضور نیروهای مردمی و پیوند الهی آنان با ولایت حاصل نشد.

در سخنان امام - قدس سره - سابقه بسیج به بیداری قوم بنی‌اسرائیل^۲ و قیام آن قوم بر ضد ظلم فرعون^۳، به فرمان حضرت موسی - علیه السلام - و بسیج اصحاب پابرهنه و فقیر صفا^۴ در برابر ظلم و غارت اشراف بت پرست مکه، به دعوت رسول اکرم - صلی الله علیه و آله و سلم - و نیز اهتمام ائمه اطهار - علیهم السلام - که نگرشی الهی داشتند، و به تشویق مردم^۴ به هم‌پیمانی برای حل مسائل سیاسی و کاهش گرفتاری مسلمین باز می‌گردد.

۱. صحیفه امام؛ ج ۲۱، ص ۱۹۴.

۲. همان؛ ج ۸، ص ۲۹۲.

۳. همان؛ ص ۲۹۲-۲۹۳.

۴. همان؛ ج ۱۳، ص ۳۲۳.

در عصر حاضر هم، بسیج مردم^۱ در جریان نهضت تحریم تنباکو و مبارزه بر ضد استعمار دولت انگلیس به فتوای مرحوم میرزای شیرازی، و قیام عده زیادی از مردم قم و ورامین^۲ و شهرهای دیگر کشور در حوادث پانزدهم خرداد سال ۱۳۴۲ در برابر ظلم و خیانت رژیم پهلوی، و استمرار مبارزه آنان تا سرنگونی حکومت شاهنشاهی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ ماهیت بسیجی دارد. این بسیج شدن‌ها و قیام‌های معنوی مردمی، همواره خواب راحت ستمگران قدرتمند را آشفته ساخته است. مبارزه حق با باطل بر شدت کینه توزیهای دشمنان اسلام - بویژه دشمنان انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن - در عصر حاضر افزوده است. انقلاب اسلامی ایران، مستکبران جهان را سخت به وحشت افکنده، و آنان را به تکاپو واداشته، تا چندین نوبت کودتا و حمله نظامی مستقیم و انواع محاصره‌ها و در نهایت تحمیل جنگ به دست رژیم عراق برای براندازی نظام نوپای ایران را بیامیند. ولی به یمن عنایت همیشگی حضرت حق و بیداری و هدایت امام راحل، بسیج ملت همیشه زنده، با استفاده از امکانات کشور، توانست مستکبران جهانی را - که با تمام قوا برای حمایت از رژیم عراق متحد شده بودند - به زانو درآورد، و ملت را مانند اولیای خدا آبرو بخشد.

مراد حضرت امام(س) از بسیج، فراتر و جامع‌تر از معانی مدبرانه لغتنامه‌هاست، و حتی با درک اغلب مردم از بسیج به عنوان نهادی رزمی متفاوت است.

در اندیشه حضرت امام(س) بسیج یک نهادی است اجتماعی با ابعاد متعدد. در این نگرش، بسیج دیگر صرفاً سازمانی نظامی نیست که فقط در زمان جنگ و برای دفاع در مقابل دشمن شکل گرفته باشد، بلکه نهادی است وسیع و پاسخگوی نیازهای اساسی و حیاتی جامعه؛ و با اجزای دیگر نظام، چنان هماهنگی و پیوندی دارد که انفصال آن جز با انحلال جامعه اسلامی متصور نیست.

اگر بسیج را نهادی منسجم محسوب کنیم که در مقطع زمانی معینی، به ضرورتی اجتماعی پا به عرصه وجود نهاده است، طبیعی است که با رفع ضرورت، جایی برای دوام و بقای آن باقی نمی‌ماند، حتی اگر مشکل و مسأله‌ای که بسیج برای پاسخگویی به آن تشکیل شده است،

۱. همان؛ ص ۳۵۷-۳۵۸.

۲. همان؛ ج ۳، ص ۴۲۴؛ ج ۵، ص ۲۸۶؛ ج ۶، ص ۱۶۰؛ ج ۹، ص ۱۷۲؛ ج ۱۷، ص ۲۷۰.

مسأله‌ای اقتصادی یا فرهنگی باشد.

بسیج، در صورتی می‌تواند نهادی جامع و شامل جهات متعدد و پایدار شناخته شود که نیازهای دائمی و باورها و ارزشهای فرهنگی پدیدآورنده آن به روشنی تعریف شوند؛ این نیازها ممکن است اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و یا نظامی باشند. همچنان که هر فرد، خانواده یا گروهی همزمان به نیازهای متعدد زیستی، تربیتی، آموزشی، اخلاقی، اقتصادی، سیاسی، دفاعی پاسخ می‌گوید، نهاد بسیج نیز کارکردهای گوناگون دارد و به نیازهای متعدد پاسخ می‌دهد؛ چنانکه در تثبیت ابعاد سیاسی-اجتماعی نظام و در دفاع هشت ساله، در برابر دشمنان نقش مؤثر خود را ایفا کرد.

حیثیت امروز نظام، تا حد زیادی مدیون بسیج و حضور همه جانبه مردم در آن بوده است. حتی تصاحب قدرت جهانی اسلامی با بسیج همه جانبه و فراگیر در جهان میسر خواهد بود. به گفته امام راحل، این امر شدنی است و باید به دنبال تحقق آن بود.

سابقه بسیج در منظر امام گویای این مطلب است که ملتها در قرون و اعصار به دعوت رهبران الهی، بسیج^۱ شده‌اند تا دین خدا را زنده نگه دارند. بسیج ملتها، اعتقادی، سیاسی یا نظامی یا اجتماعی-اقتصادی یا جامع همه این صفات بوده است. وجه مشترک همه اینها سرنگونی ظلم و سلطه طاغوت و برقراری خداپرستی و عدالت در بین انسانها بوده است. به طوری که در یک صف، بسیج و انسجام مردم و تجهیز امکانات آنان و هدایت بسیج کننده قرار داشت و در صف دیگر ظلم ظالمان و قدرت طاغوتها. اولیای خدا همواره بسیج امتها را به سمت معرفت و نورانیت هدایت کرده‌اند و آثار آن، رشد معنوی و مادی انسانها بوده است. در حالی که طاغوتها و زورمداران هر عصر کوشیده‌اند ملتها را با ارباب و تطمیع بسیج کنند و وسیله نیل به اهداف شیطانی خود سازند؛ با توجه به آنچه بیان شد، مفهوم بسیج در کلام امام در حیطه‌های سه‌گانه ذیل قابل طرح است:

۱. در قلمرو اجتماعی

مفهوم بسیج در این قلمرو، همان هدایت مردم و امکانات آنان در جهت اجرای احکام است. البته

د □ بسیج در اندیشه امام خمینی

در این میان، تحول مردم نقش مؤثری دارد. بسیج اجتماعی در جریان این تحول، زمینه‌ساز بسیج همه جانبه برای سقوط رژیم شاه، حمایت از کشاورزان در ابتدای انقلاب، رویارویی در مقابل تجاوز گسترده رژیم عراق در جنگ تحمیلی، و حمایت از اصول و مبانی جمهوری اسلامی - بویژه از طریق راهپیماییها - شده است. حضرت امام حتی ضرورت تشکیل بسیج بیست میلیونی را برای دفاع از کشور، و بسیج صد میلیونی جهانی را برای دفاع از اسلام گوشزد کرده‌اند. بنابراین، اگر بسیج را با امت اسلام و متن مردم یکی محسوب کنیم، از حقیقت دور نشده‌ایم. حضرت امام می‌فرمایند:

«شما اگر مردم نبودند، نمی‌توانستید این جنگ را اداره بکنید، این شک ندارد. مردم اداره کردند؛ یعنی این سپاه، مردمند؛ این بسیجیها، مردمند؛ ارتش هم امروز، مردم است.»^۱

۲. در قلمرو عبادی - سیاسی

امام راحل از نشستها و اجتماعهای عبادی - سیاسی مردم سخن گفته، و نماز جماعات و جمعه را اولین انسجام و بسیج مردمی دانسته، و آن را در حج، کنگره عظیم عبادی - سیاسی مسلمانان معرفی نموده و حتی با اعلام برائت از مشرکین، به دنبال آوازی انرژی متراکم جهان اسلام بوده است.

بنابراین، انسجام عبادی مسلمانان در مساجد و نماز جمعه‌ها و کنگره بزرگ حج را مفهوم دیگر قلمرو کارکردی بسیج می‌دانند:

«مساجد، بهترین سنگرها و جمعه و جماعات، مناسب‌ترین میدان شکل و بیان مصالح مسلمین می‌باشند.»^۲

۳. در قلمرو عشق و عرفان

امام راحل بسیج را در قلمرو عشق و عرفان توصیف کرده، و ویژگیهای فطری نابی برای آن قائل شده‌اند. دارندگان این نوع نگرش، برای کسب رضایت معبود، آغوش خود را برای هر خطری باز می‌کنند و به پیشواز شهادت می‌روند. این دیدگاه، ما را به حقیقت حقه، بسیار نزدیک می‌سازد.

۱. همان؛ ج ۱۸، ص ۷۹.

۲. همان؛ ج ۲۰، ص ۳۳۸.

آثار خجسته آن در جبهه‌های دفاع مقدس عیان گردید و بسیجیان لبریز از عشق، یک شبه ره صد ساله پیمودند؛ و در وصایای مانده از خودشان، برادران و خواهران دینی خود را به پیوستن به این قافله فراخواندند.

«بسیج، شجره طیبه و درخت تناور و پر ثمری است که شکوفه‌های آن بوی بهار وصل و طراوت یقین و حدیث عشق می‌دهد.

بسیج، مدرسه عشق و مکتب شاهدان و شهیدان گمنامی است که پیروانش بر گلدسته‌های رفیع آن، اذان شهادت و رشادت سر داده‌اند.

بسیج، میقات پارهنگان و معراج اندیشه پاک اسلامی است که تربیت یافتگان آن، نام و نشان در گمنامی و بی‌نشانی گرفته‌اند.

بسیج، لشکر مخفی خداست، که دفتر شکل آن را همه مجاهدان از اولین تا آخرین امضا نموده‌اند.^۱

نتیجه اینکه، بسیج در عین حال که موضوعی عام است، پدیده‌ای همه جانبه نیز هست که باید در تمامی ابعاد به آن توجه نشان داد.

یادمان شهید سید مرتضی آوینی

گروه جنگ و جهاد در اواخر سال ۱۳۶۸ با همت بلند سید شهیدان اهل قلم، سید مرتضی آوینی تشکیل گردید، تلاش ایشان بر سه پایه استوار بود:

۱. جمع‌آوری عناصر مورد نیاز گروه؛
  ۲. تبیین مبانی مبارزاتی و دفاعی حضرت امام (س) بدون پیش‌داوری یا طرح قبلی؛
  ۳. مطابقت مفهوم جنگ و دفاع با سایر موضوعات، فرایض و اعتقادات دینی و عملی ما.
- بنابراین، تلاش ایشان در کنار فعالیتهای دیگرشان همچون: روایت فتح، سراب و ... حتی در بستر بیماری منقطع نگردید تا در پیمودن مسیر تکلیف در بیستم فروردین ۷۲ عاشقانه به ملکوت حق پیوست و آسمانی گردید.

مشخصات این مجموعه

مجموعه حاضر در شش فصل تدوین گردیده است، و سعی شده مطالبی که حضرت امام درباره انسجام و فعالیت مردمی بیان فرموده‌اند، در این مجموعه گردآوری شود، البته باید اعتراف کرد که نتوانسته‌ایم حق مطلب را ادا کنیم.

آب دریا را اگر نتوان کشید
هم به قدر تشنگی باید چشید

فصل اول این تبیان، به تاریخچه بسیج در صدر اسلام، قبل از پیروزی انقلاب و بعد از آن اختصاص دارد.

فصل دوم، به اهداف و مأموریت‌های بسیج مردمی می‌پردازد که بخشی از این مأموریت‌ها در انقلاب و دفاع مقدس انجام یافته، و بخش دیگر آن را باید مسلمانان داخل و خارج کشور دنبال کنند.

فصل سوم، به تبیین جایگاه و منزلت بسیجیان اختصاص یافته است.

فصل چهارم، به مسئولیت‌های اخلاقی بسیجیان پرداخته است.

فصل پنجم، به تأثیرات بسیج مردمی در انقلاب اختصاص دارد.

فصل ششم هم، به نقش بسیج مردمی در جنگ تحمیلی اختصاص پیدا کرده است.

این مجموعه به شیوه ذیل تنظیم شده است:

۱. علاوه بر انتخاب عنوانها و سرفصلها، برای هر یک از قطعات منتخب نیز جمله یا عنوانی در نظر گرفته شده است که به طور دقیق عین عبارت حضرت امام (س) نیست؛ اما کوشش شده است که به تعبیر امام نزدیک باشد، بنابراین خوانندگان و محققان محترم باید توجه داشته باشند که عنوانهای هر یک از قطعات از تنظیم‌کنندگان این مجموعه است و نباید به حضرت امام منتسب گردد.

۲. در تنظیم قطعات منتخب داخلی هر یک از فصول و عنوانهای فرعی، ترتیب و توالی تاریخی صدور پیامها از ناحیه حضرت امام (س) ملاک بوده است، نه توالی منطقی مطالب.

۳. تاریخ صدور پیامها و سخنرانیهای معظم له برگرفته از مجموعه صحیفه امام در ذیل هر قطعه و در انتهای کتاب آمده است.

۴. از آنجاکه ترتیب و تفکیک موضوعات این مجموعه از خود حضرت امام نیست، جمع‌آوری و تنظیم آنها به صورت فعلی کاستیهایی دارد که مسئولیت آن به عهده تنظیم‌کنندگان مجموعه است.

مقدمه □ ز

۵. در استخراج فیشها، بیاناتی که به طور مستقیم به انسجام مردمی و فعالیتهای توده‌ای مردم و یا هرگونه موضوع عام بسیج مردمی مورد نظر امام (س) مربوط بوده، گردآوری شده است. در خاتمه لازم می‌دانیم از همه کسانی که در آماده‌سازی این اثر نقش داشته‌اند، بویژه از آقای علی اصغر رحمتی بابت بازنگری مجموعه و پیشنهاد اصلاحات مفیدشان قدردانی به عمل آوریم.

معاونت پژوهشی

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

www.ketab.ir